

Benas Gudinavičius, Vytautas Gudonis

SAVANORIŲ, DALYVAUJANČIŲ SOCIOEDUKACINĖSE VEIKLOSE, SKIRTOSE ASMENIMS, TURINTIEMS PSICHINĘ NEGALIĄ, ALTRUIZMO UGDYMO SI PATIRTYS

Anotacija. Straipsnyje pristatomi savanorių, dalyvavusių socioedukacinėse veiklose, skirtose asmenims, turintiems psichinę negalią, altruistiniai išgyvenimai ir patirtys. Rezultatai atskleidė, kad teigiami savanorių išgyvenimai ir asmeninė patirtis, siejama su sėkminga socioedukacine veikla per asmeninių nuostatų ir vertybių suvokimą ir transformaciją bei adekvatus tarpusavio santykius su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, yra pamatinės sėkmingo altruizmo ugdymosi prielaidos.

Esminiai žodžiai: savanorių altruistiniai išgyvenimai ir patirtys, socioedukacinė veikla, rašytinės refleksijos.

Temos aktualumas. XXI a. įvairios krizės, tradicinės sanklodos suirimas, agresyvumo augimas, abejingumas artimo likimui, nesaikingo vartojimo godulys rodo altruistinio prado silpnėjimą šiuolaikiniame pasaulyje.

Altruizmas kaip asmenybės vertybių sistema, kurioje pagrindinis dorovinio vertinimo motyvas bei kriterijus yra kito žmogaus ir socialinės bendrijos interesai, vaidina ir vaidina svarbų vaidmenį žmonių gyvenime įvairiais istoriniais laikotarpiais. Altruizmo sąvoką skirtingų mokslo sričių atstovai traktuoja nevienareikšmiškai. Altruizmas suprantamas kaip vertybinės orientacijos, elgesys, motyvacija, moralinis principas ir pan. Kai kurių mokslininkų teigimu, altruizmas – tai motyvacinė būseną, kurios pagrindinis tikslas – kitų gerovė arba net pasiaukojimas kitų labui [3; 13; 35]. Kiti autoriai altruizmą interpretuoja kaip žmogaus kokybės ir meilės komponentą, subrendimo rodiklį, idealizmo sinonimą, dvasingumo požymį, moralinę vertybę [9; 18; 22]. Iškyla diskusija dėl pamatuoto, „sveiko“ altruizmo raiškos [21] ir dėl jo negatyvių tendencijų [11].

Altruizmą bei šio fenomeno apraiškas tyrė etikos ir sociologijos [1; 14; 19; 20; 30; 36; 40; 42; 43], socialinės psichologijos [28; 35; 39], pedagogikos [2; 5; 10; 16; 18; 26; 32; 33; 38; 41] mokslininkai, tačiau jų darbuose vyrauja skirtingos altruizmo koncepcijos.

Altruizmo ugdymosi prasme svarbus makroaplinkos veiksnys, anot I. Jonutytės (2006), yra savanoriškas dalyvavimas kokios nors organizacijos veikloje. Savanoriška veikla ugdo socialinę atsakomybę ir

pilietinį aktyvumą. Savanoriškoje socioedukacinėje veikloje įgyjama žinių bei praktinių savipagalbos ir pagalbos kitiems gebėjimų. Todėl savanoriška veikla traktuojama ne tik kaip pagalbos priemonė, bet ir kaip asmens neformaliojo ugdymo ir saviugdos forma [17].

XX a. pab. – XXI a. pr. daug dėmesio skiriama mokymosi iš asmeninės patirties ir refleksijos kaip aktyvinančios prielaidos mokytis visą gyvenimą procesui suvokti. Ugdymas suprantamas kaip savo prasmingas gyvenamo pasaulio konstravimas, atrandant galimybes, mokantis iš savo patirties, „kaupiant“ patirtį [31]. Gebėjimas kritiškai mąstyti, analizuoti savo patirtį ir išgyvenimus skatina asmenis aktyviau įsitraukti į ugdymosi procesą, numatant ir sprendžiant problemas, priimant kompleksinius sprendimus įvairiose situacijose.

Patirties naudojimo ir jos analizės klausimai ugdymosi procese aktualūs daugeliui užsienio [6; 7; 8; 15; 25; 27; 29; 34] ir Lietuvos mokslininkų [4; 12; 24; 37]. Refleksija čia įvardijama kaip pagrindinė ugdymosi priemonė. Refleksijų metu įgytos savaiminės „nematomos“ žinios ir įgūdžiai padeda numatyti tinkamas strategijas, efektyviau ir kokybiškiau įvertinti bei keisti atliekamus veiksmus, priimti adekvatus sprendimus įvairiose veiklos situacijose.

Tikslas – atskleisti savanorių, dalyvavusių socioedukacinėse veiklose, skirtose asmenims, turintiems psichinę negalią, altruizmo ugdymosi patirtis.

Uždaviniai: 1) nustatyti savanorių altruizmo ugdymą skatinančius veiksnius ir raiškos charakteristikas savanoriškos socioedukacinės veiklos kontekste; 2) nustatyti savanorių altruizmo ugdymą slopinančius veiksnius ir raiškos charakteristikas savanoriškos socioedukacinės veiklos kontekste.

Tyrimo objektas – savanorių altruistinės patirtys socioedukacinėse veiklose asmenims, turintiems psichinę negalią.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, nestruktūruotų refleksijų turinio analizė.

Tyrimo duomenų rinkimui buvo pasirinkta kokybinė prieiga – nestruktūruotos refleksijos rašymo (dienoraščio forma) turinio analizė.

Tyrimo imtis – tikslinė, patogioji. Tyrime išanalizuotos 12 savanorių rašytinės refleksijos. Tiriamųjų

amžius buvo nuo 20 iki 25 metų. Refleksijos buvo rašomos 2 savaites, savanoriams išvykus į vasaros stovyklą kartu su VšĮ Šiaulių psichiatrijos ligoninės Psychosocialinės reabilitacijos skyriaus pacientais (asmenimis su psichinėmis negaliomis) ir darbuotojais. Buvo analizuota 12 refleksijų dienoraščių (vidutiniškai viename dienoraštyje buvo apie 8 puslapiai teksto). Metodologinė prieiga – fenomenologinė hermeneutika. Fenomenologinės hermeneutikos metodo loginės prieigos pagrindas – (iš)gyvenamas patyrimas (angl. *lived experience*). Rašytinių refleksijų tekstai buvo analizuojami laikantis šių etapų [23], kurie tarpusavyje siejasi visumos ir jos dalių bei supratimo ir aiškinimo dialektika:

- *naivusis skaitymas* yra pirma teksto kaip visumos interpretacija, kuri leidžia daryti prielaidas tolesnėms analizėms;
- *struktūrinė analizė* įtraukia įvairius teksto dalių įvertinimus, siekiant paaiškinti konkretaus teksto esmę (identifikuotos temos, kurios yra konstruojamosios prasmės pagrindas). Skaitomas tekstas yra dalijamas į prasmių junginius, kurie vėliau būna reflektuojami kaip priešprieša naiviajam skaitymui. Šiame etape tekstas suvokiama objektyviau. Prasmių junginiai dekontekstualizuojami ir atskiros teksto temos pergalojamos atsižvelgiant į santykį su paprastu skaitymu. Tuomet keliamas klausimas, ar šios temos patvirtina, ar nepatvirtina naiviojo skaitymo etape suvoktą teksto prasmę. Kai struktūrinė analizė nepatvirtina paprastojo skaitymo, visas tekstas yra perskaitomas iš naujo bei sukuriama kita paprastasis suvokimas ir patikrinamas kita struktūrinė analizė;

- *visapusis supratimas* sujungia skaityto teksto temų apibendrinimus bei permąstymus atliekamo tyrimo kontekste;
- *rezultatų formulavimas* hermeneutinės fenomenologijos būdu reiškia, kad rezultatai formuluojami kiek galima daugiau atsižvelgiant į gyvenimišką patirtį per kasdienę kalbą.

Altruizmo ugdymosi patirčių analizės rezultatai

Tyrimo dalyviai turėjo atsakyti į klausimą: „Kaip aš jaučiausi ir ką išgyvenau savanoriškos veiklos metu?“ Atlikus refleksijų apie savo jausmus ir išgyvenimus savanoriškos socioedukacinės veiklos metu analizę, išskirta 13 veiksnių. Straipsnyje veiksniai pristatomi juos grupuojant į du blokus: a) altruizmo ugdymąsi skatinanti patirtis; b) altruizmo ugdymąsi slopinanti patirtis (žr. 1 lentelę). Tai sudaro galimybę aiškiau išskirti savanorių altruizmo ugdymąsi skatinančius ir slopinančius veiksnius.

Straipsnyje išsamiau analizuojamos ir pateikiamos pagrindinės dimensijos, aptiktos daugelyje savanorių refleksijų.

Altruizmo ugdymąsi skatinančių veiksnių visuoma pateikiama 2 lentelėje, akcentuojant raiškos charakteristikas.

Teigiamų jausmų išgyvenimo ir patirties bendraujant su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, veiksnys atspindi savanorių teigiamų jausmų bei patirčių bendraujant su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, raišką socioedukacinės veiklos metu.

Savanoriškos socioedukacinės veiklos metu savanoriams sėkmingai pavyko užmegzti tarpusavyje santykius su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, ir „išitraukti“ į bendravimą „pacientų rate“. Jie jautėsi

1 lentelė

Savanorių altruizmo ugdymąsi skatinantys ir slopinantys veiksniai

Altruizmo ugdymąsi skatinanti patirtis	Altruizmo ugdymąsi slopinanti patirtis
<ul style="list-style-type: none"> • teigiamų jausmų išgyvenimas ir patirtis bendraujant su asmenimis, turinčiais psichinę negalią • teigiamų jausmų išgyvenimas ir patirtis bendraujant su darbuotojais 	<ul style="list-style-type: none"> • asmenų, turinčių psichinę negalią, elgesio ir bendravimo su jais nulemti neigiami išgyvenimai • santykių su darbuotojais nulemti neigiami išgyvenimai • bejėgiškumo ir nepasitikėjimo savimi išgyvenimas • gailėsčio išgyvenimas
<ul style="list-style-type: none"> • nežinomybė kaip prielaida asmeninei kaitai per savęs pažinimą savanoriškoje socioedukacinėje veikloje • asmeninių nuostatų ir vertybių transformacijos patirtis (orientacija į save) • santykio su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, ir požiūrio į juos kaitos ryšys • buvimas reikalingam 	<ul style="list-style-type: none"> • skausmo išgyvenimas per santykį su asmenimis, turinčiais psichinę negalią • informacijos stokos nulemti išgyvenimai • baimės ir nerimo išgyvenimai

Savanorių altruizmo ugdymąsi skatinantys veiksniai ir raiškos charakteristikos

Eil. Nr.	Veiksny	Raiškos charakteristikų pavyzdžiai	Raiškos dažnis
1.	Teigiamų jausmų išgyvenimas ir patirtis, bendraujant su asmenimis, turinčiais psichinę negalią	„Noras bendrauti buvo abipusis, todėl savanoriškos veiklos metu buvo lengviausia vesti dailės ir rytinės mankštos pamokėles...“; „<...> Jaučiausi priimta į jų tarpą“; „<...> supratau, kad ir jie turi jausmus, nori šilumos, meilės, apkabinimų, gražių žodžių, pagyrimų. Ir aš tų dalykų jiems negailėjau...“; „<...> buvo gera, nes jutau, jiems patiko leisti laiką su manimi...“; „<...> Manau, kad mane jie tiesiog pamilo iš pirmo karto, ateidavo, apkabindavo“; „<...> jie buvo labai švelnūs, malonūs. Jie prie manęs prisirišo...“ „kuris nuolatos stebi, prižiūri juos, kartais palepina“	18
2.	Teigiamų jausmų išgyvenimas ir patirtis bendraujant su darbuotojais	„<...> buvo situacijų, kai jaučiausi nesaugus, nesuprastas, tačiau man visada pagelbėdavo darbuotojai“; „<...> darbuotojai su mumis buvo itin malonūs“; „<...> draugiški darbuotojai...“	11
3.	Nežinomybė kaip prielaida asmeninei kaitai per savęs pažinimą savanoriškoje socioedukacinėje veikloje	„<...> jaučiausi kaip naujai įmesta į nepažįstamą aplinką, bet tu-rėjau nugalėti save“; „<...> kaip nežinomybė, kuri skatino judėti...“; „<...> naujos situacijos vertė keistis pačiais viduje“	9
4.	Asmeninių nuostatų ir vertybių transformacijos patirtis (orientacija į save)	„<...> nugalėti save...“ „<...> perlipti per save...“ „<...> pacientų agresyvumas mane gąsdino. Kai aš juos pamačiau, tai vos nepradėjau verkti, galvojau, kad aš išprotėsiu...“	9
5.	Santykio su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, ir požiūrio į juos kaitos ryšys	„<...> tai tokie patys asmenys kaip ir daugelis kitų, tik turintys šokių tokių problemų. Dėl šių problemų negalintys normaliai gyventi, t. y. kaip ir visi sveiki žmonės...“	8
6.	Buvimas reikalingam	„Jaučiausi reikalinga tiems žmonėms ir tai skatino mane jiems dar labiau padėti“; „<...> Užplūsdavo toks jausmas, kad labai jiems esi reikalinga“	5

„priimti“. Sėkminga abipusė interakcija socioedukacinės veiklos metu lėmė sėkmę: „Noras bendrauti buvo abipusis, todėl savanoriškos veiklos metu buvo lengviausia vesti dailės ir rytinės mankštos pamokėles.“ Sėkmingas veiklos atlikimas ir šiltas asmenų, turinčių psichinę negalią, priėmimas džiugino: „<...> Jaučiausi priimta į jų tarpą.“ Asmenų, turinčių psichinę negalią, pažinimas bendraujant mažino savanorių baimės jausmus, didino vienovės jausmo išgyvenimą: „<...> Žinojau, kad jie turi negalią, bet niekada ne-jaučiau kažkokio skirtumo, kad jie kitokie, kad skiriasi nuo kitų žmonių.“

Abipusis asmenų, turinčių psichinę negalią, ir savanorių prierašumas buvo išgyventas per pripaži-nimo, pasitikėjimo ir atsivėrimo bei tarpusavio su-

pratimo patirtis. Teigiamas tarpusavio ryšys atvėrė savanoriams galimybę pažinti šiuos asmenis, numatant ir tenkinant jų poreikius: „<...> supratau, kad ir jie turi jausmus, nori šilumos, meilės, apkabinimų, gra-žių žodžių, pagyrimų. Ir aš tų dalykų jiems negailėjau.“ Asmenų, turinčių psichinę negalią, atsivėrimas ir pa-sitikėjimas tiesiogiai buvo susijęs su savanorių gera savijauta socioedukacinėse veiklose metu: „<...> buvo gera, nes jutau, jiems patiko leisti laiką su manimi.“

Refleksijose aptinkami dėmesio, pagarbos ir meilės jausmai. Dėmesį, pagarbą ir meilę bei priera-išumą savanoriams pacientai išreikšdavo konkrečiais savo veiksmais: „<...> Manau, kad mane jie tiesiog pamilo iš pirmo karto, ateidavo, apkabindavo“, „<...> jie buvo labai švelnūs, malonūs. Jie prie manęs prisiri-

šo. “Reikalingumo jausmas buvo siejamas su globėjo vaidmeniu, „kuris nuolatos stebi, prižiūri juos, kartais palepina“.

Teigiamų jausmų išgyvenimo ir patirties bendraujant su darbuotojais veiksnys atspindi socioedukacinėse veiklose dalyvavusių savanorių pozityvių jausmų bei patyrimų raišką tarpusavio interakcijoje su darbuotojais, kartu dalyvavusiais socioedukacinėse veiklose neįgaliesiems.

Didžiausią įtaką atliekant savanorišką veiklą turėjo darbuotojai. Socioedukacinėse veiklose metu savanoriai dažnai patekdavo į problemines situacijas, kuriose jie jautėsi nesaugūs ir nesuprasti. Nuoširdus bendravimo su darbuotojais patyrimas „kompensuodavo“ nesaugumą: „<...> buvo situacijų, kai jaučiausi nesaugus, nesuprastas, tačiau man visada pagelbėdavo darbuotojai.“

Nežinomybė kaip prielaida asmeninei kaitai per savęs pažinimą atspindi savanorių asmeninę kaitą per savęs pažinimą, patekus į naujas, nežinomas situacijas savanoriškos veiklos metu.

Asmeninių nuostatų ir vertybių transformacijos patirties (orientacijos į save) veiksnys atspindi savanorių asmeninių nuostatų ir vertybių kitimą savanoriškos socioedukacinėse veiklose metu. Savanoriai socioedukacinės veiklos metu atsidurdavo tokiose situacijose, kur reikėjo „<...> nugalėti save...“, „<...> perlipti per save...“, t. y. išmokti susitaikyti su esama padėtimi: „<...> pacientų agresyvumas mane gąsdino. Kai aš juos pamačiau, tai vos nepradėjau verkti, galvoju, kad aš išprotėsiu“. Baigiantis savanoriškai veiklai atsirado pasiryžimas padėti neįgaliesiems per savęs įveikimo patirtį bei padidėjo motyvacija.

3 lentelė

Savanorių altruizmo ugdymąsi slopinantys veiksniai ir raiškos charakteristikos

Eil. Nr.	Veiksnys	Raiškos charakteristikų pavyzdžiai	Raiškos dažnis
1.	Asmenų, turinčių psichinę negalią, elgesio ir bendravimo su jais nulemti neigiami išgyvenimai	„<...> buvo keista bendrauti su tais asmenimis, sunku įsijausti į jų įdomybes, padėti jiems ugdytis...“ „<...> Nemokėjau su jais bendrauti, vengiau prisilietimų, apkabinių...“ „<...> buvo pradžioje nejauku dėl agresyvesnio ...“	11
2.	Santykių su darbuotojais nulemti neigiami išgyvenimai	„<...> jie buvo kaip sribai...“ „<...> jaučiau, kad negaliu jiems pasakyti savo minčių ir idėjų“ „<...> buvo pradžioje nejauku dėl agresyvesnio ...“	9
3.	Bejėgiškumo ir nepasitikėjimo savimi išgyvenimas	„Bijojau, kad man nepasiseks.“ „<...> jaučiau, kad esu bejėgis toje situacijoje...“	6
4.	Gailėsčio išgyvenimas	„<...> Tokiais momentais „suspausdavo širdį“, užplūsdavo gailėstis, kad negaliu jiems padėti...“	4
5.	Skausmo išgyvenimas per santykį su asmenimis, turinčiais psichinę negalią	„<...> kodėl tokių asmenų tiek daug yra...“ „<...> kodėl toks pasaulis žiaurus ir padaro asmenis nevisaverčius.“	4
6.	Informacijos stokos nulemti išgyvenimai	„<...> iki tol neturėjau jokios informacijos apie šią negalią...“ „<...> trūko informacijos apie negalės specifiką...“	3
7.	Baimės ir nerimo išgyvenimai	„Jaučiausi labai keistai, kartu man norėjosi kuo greičiau ištrūkti iš čia...“	2

Santykio su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, ir požiūrio į juos kaitos ryšį savanoriai išreiškė akcentuodami emocijų kaitą prisitaikant įvairiose situacijose. Pirmąją savanoriškos veiklos dieną, matydami asmenis, turinčius psichinę negalią, savanoriai jautėsi nejaukiai, išgyvendami gailėtį šiems asmenims. Nauja ir svetima aplinka vertė jaustis nejaukiai. Praėjus keletui dienų ir geriau pažinus pacientus, pasibjaurėjimą ir gailėtį keitė supratimas, kad „<...> *tai tokie patys asmenys, kaip ir daugelis kitų, tik turintys šiokių tokių problemų. Dėl šių problemų negalintys normaliai gyventi, t. y. kaip ir visi sveiki žmonės*“. Gailėtį šiems asmenims padėjo įveikti nuolatinis buvimas su jais. Savanoriai stengėsi kuo daugiau bendrauti ir užsiimti su pacientais.

Taip pat savanoriai akcentavo *buvimo reikalingam* veiksnį, kaip prielaidą altruizmui ugdytis: „*Jaučiausi reikalinga tiems žmonėms ir tai skatino mane jiems dar labiau padėti*“, „<...> *Užplūsdavo toks jausmas, kad labai jiems esi reikalinga*“. Šis veiksnys ypač reikšmingas savanorių altruizmo ugdymuisi, kadangi tai yra išorinis veiksnys, kylantis iš supančios aplinkos, o konkrečiu atveju iš asmenų, su kuriais yra kartu vykdomos socioedukacinės veiklos.

Asmenų, turinčių psichinę negalią, elgesio ir bendravimo su jais nulemtų neigiamų išgyvenimų veiksnys atskleidžia neigiamą savanorių patirtį ir išgyvenimus bendraujant su jais savanoriškos veiklos metu. Pacientų elgesys, toks kaip agresija, hiperaktyvumas, nenusipėjamumas, kėlė baimę savanoriams.

Kartu veikti su pacientais savanoriams taip pat buvo keista ir neįprasta: „<...> *buvo keista bendrauti su tais asmenimis, sunku įsijausti į jų įdomybes, padėti jiems ugdytis*“. Savanoriai pajuto, kad jiems trūksta empatinių gebėjimų, suprantant šiuos asmenis, siekiant sėkmingai tarpusavyje bendradarbiauti, padedant jiems.

Sunkiausia savanoriškos veiklos metu buvo užmegzti kontaktą su pacientais. Nemokėjimas bendrauti ir užmegzti pokalbio privertė savanorius pasijausti „nemokšomis“, kėlė baimę ir stengimąsi vengti bendrauti: „<...> *Nemokėjau su jais bendrauti, vengiau prisilietimų, apkabinimų*“.

Taip pat savanoriai akcentavo ir *santykių su darbuotojais nulemtų neigiamų išgyvenimų* veiksnį, kuris slopina altruizmo ugdymąsi. Šis iš išorės kylantis veiksnys svarbus tuo, kad savanoriai, dalyvaudami socioedukacinėse veiklose neįgaliesiems, turėjo dirbti kartu su personalu, kuris atliko savanorių darbo „prižiūrėtojo“ funkciją. Taigi paritetinių santykių nebuvimas trukdė savanoriams visavertiškai įsitraukti į

veiklas ir taip ugdytis altruizmą. O svetimumo jausmas užplūsdavo, kai pajusdavo, kad yra kito žmogaus stebimi. Taigi darbuotojų galimo vertinimo baimė priversdavo pasijusti nejaukiai.

Nežinojimas, ką teks daryti vienoje ar kitoje situacijoje, nebuvo vienintelė priežastis jausti *nepasitikėjimą savimi ir bejėgiškumą*. Ištvėringumo stoka ir nepasitikėjimas savimi savanoriškos veiklos metu atsirasdavo ir dėl menkos savanorių patirties ir įgūdžių stokos. Pacientų elgesys, toks kaip perdėtas dėmesys ir įkyrumas, savanorius išvargindavo: „<...> *atrodė, kad tokia veikla visai man netinka ir kad nebepajėgsiu ryt vėl to daryti*“.

Gailėtis pacientams skatino savanorius ieškoti galimų pagalbos būdų, nors ir buvo abejojama savo gebėjimais. Šis gailėtis skatino savanorių altruistiškumą ir norą padėti: „<...> *Tokiais momentais „suspausdavo širdį“, užplūsdavo gailėtis, kad negaliu jiems padėti*“.

Skausmo išgyvenimo per santykį su asmeniu, turinčiu psichinę negalią, veiksnys atspindi savanorių skausmo išgyvenimus savanoriškos veiklos metu. Skausmą sukeldavo ir negalėjimas suprasti, „<...> *kodėl tokių asmenų tiek daug yra...*“, „<...> *kodėl toks pasaulis žiaurus ir padaro asmenis nevisaverčius*“.

Savanorių refleksijose išryškėjo dar vienas altruizmo ugdymąsi slopinantis veiksnys – *informacijos stokos nulemti išgyvenimai*. Savanoriai jautėsi neturį pakankamai darbo su psichinę negalią turinčiais asmenimis žinių, o tai ribojo jų galimybes suteikti tinkamą pagalbą šiems žmonėms savanoriškos socioedukacinės veiklos metu.

Baimės ir nerimo išgyvenimų veiksnys atspindi savanorių baimės ir nerimo emocijų raišką savanoriškos socioedukacinės veiklos metu. Baimės jausmas savanoriškos veiklos metu siejamas su savanorių nauja patirtimi – susidūrimu su asmenų negalia. Dažnesnis ir intensyvesnis baimės jausmas išgyventas buvo tų savanorių, kurie pirmą kartą pamatė tokius asmenis: „*Jaučiausi labai keistai, kartu man norėjosi kuo greičiau ištrukti iš čia*“.

Per rašytines refleksijas savanoriai turėjo galimybę atspindėti savo savanoriškos socioedukacinės veiklos emocijas ir išgyvenimus. Refleksija padeda peržiūrėti ir identifikuoti savo nerimą, džiaugsmą, rūpestį, pyktį, frustraciją ir kt., atrandant jų vietą gyvenime. Rašydami savanoriai turėjo galimybę atkreipti dėmesį į tuos jausmus, kurie, priešingu atveju, galėjo būti užslopinti arba racionalizuoti. Rašymas apie savo išgyvenimus ir patirtas emocijas leidžia jas iširti, suprasti ir pasimokyti iš jų.

Išvados

1. Savanorių teigiama patirtis ir išgyvenimai socioedukacinėse veiklose asmenims, turintiems psichinę negalią, yra pagrindiniai altruizmo ugdymąsi skatinantys veiksniai. Tyrimo rezultatai išryškino savanorių teigiamą patirtį ir išgyvenimus, kurie siejami su sėkmingu altruizmo ugdymusi per asmeninių nuostatų transformaciją, savojo „Aš“ plėtojimu, atskleistu per savęs pažinimo, pasitikėjimo savimi bei sėkmingų tarpusavio santykių su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, patirtis.

2. Pagrindiniai altruizmo ugdymąsi iš savo patirties slopinantys veiksniai yra neigiamos savanorių emocijos ir patirtys bendraujant su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, ir darbuotojais. Savanoriška socioedukacinė veikla su asmenimis, turinčiais psichinę negalią, esminiai savanorių altruizmo ugdymosi ribotumai yra informacijos apie psichinę negalią stoka bei skausmo, baimės, išgąščio, nerimo ir gailėsčio jausmai. Pastarosios emocijos siejamos su negalia, savanorių bejėgiškumu, pastangų bei motyvacijos padėti neįgaliesiems trūkumu.

3. Dominuoja savanorių bejėgiškumo ir nepasitikėjimo savimi išgyvenimai dėl praktinės patirties ir informacijos stokos, galimo darbuotojų neigiamo vertinimo psichinę negalią turinčių asmenų atžvilgiu bei negatyvaus elgesio su jais.

4. Tyrimo rezultatai parodė savanorių, dirbančių su neįgaliais asmenimis, informavimo, konsultavimo ir psichologinės paramos savanoriavimo metu reikalingumą bei savirefleksijos įgūdžių ugdymo poreikį.

Literatūra

1. Anzenbacher A. *Etikos įvadas*. Vilnius: Aidai, 1995.
2. Aramavičiūtė V. *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.
3. Baison C. D. Is there Genuine Altruism? *Altruism, Society, Health Care*, 1998, Vol. 2, No. 3, p. 56–65.
4. Baranauskienė R. Reflektyvaus mąstymo metodo taikymas rengiant mokytojus universitete. *Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos*: mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: ŠU leidykla, 1999, p. 65–66.
5. Bitinas B. *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kronta, 2004.
6. Boyd M., Fales W. Reflective Learning: Key to learning from experience. *Journal of Humanistic Psychology*, 1983, Vol. 23 (2), p. 99–117.
7. Boud D., Keough R., Walker D. *Reflection: Turning Experience into Learning*. London: Kogan Page, 2005.
8. Brookfield D. *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.
9. Burges M., Gordon S. M., Shevlin M., Morgan K. Would You Save an Uncaring Relative from a Burning House? Consideration of Relatedness and Previous Care in Predictions of Altruism [žiūrėta 2011 m. gruodžio 3 d.]. *Current Research in Social Psychology*, 2004 Vol. 9, No. 15, p. 12–18. Prieiga per internetą: <<http://www.uiowa.edu/%7Egrpproc/crisp/crisp.9.15.html>>.
10. Cotton K. *Developing Empathy in Children and Youth* London: 1992 [žiūrėta 2011 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nwrel.org/scpd/sirs/7>>.
11. Degutis A. *Problemos su altruizmu*. Vilnius, 2004 [žiūrėta 2011 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cceol.com/asp/issuedetails.aspx?issueid=05ec9b22-69f7-486e-aacd-efa3c3b7e263&articleId=4647bc3f-9e42-434c-8904-942b04a24677>>.
12. Duoblienė L. *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link*. Vilnius: Tyto alba, 2006.
13. Elster J. *Socialinių mokslų elementai*. Vilnius: Vaga, 2000.
14. Ewing A. Savanaudiškumas ir nesavanaudiškumas. *Gėrio kontūrai*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 57–71.
15. Johns C. *Becoming a Reflective Practitioner*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
16. Jonutytė I. *Savanorių socialinių pedagogų rengimas*: nepublikuota daktaro disertacija. Klaipėdos universitetas, 2000.
17. Jonutytė I. Jaunųjų savanorių motyvavimas tęstinei socioedukacinei veiklai su vaikais. *Pedagogika*, 2006, t. 83, p. 96–102.
18. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa, 1993.
19. Kalenda Č. *Altruizmas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1996.
20. Kasparavičienė V. Miestiečių altruizmo nuostatos. *Filosofija, sociologija*, 1999, nr. 3, p. 15–24.
21. Leliūgienė I. *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija, 2003.
22. Lileikis S. Altruizmo fenomenas: jo sampratos ir ugdymo traktuotės. *Tiltai*, 2003, priedas 15, p. 185–205.
23. Lindseth A., Norberg A. A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 2004, Vol. 18, p. 145–153.

24. Linkaitytė G., Lukšytė D. Pasirengimas mokytis visą gyvenimą: savivalda pagrįsto mokymosi modelis. *Pedagogika*, 2003, t. 69, p. 124–131.
25. Loughran J. *Developing Reflective Practice: Learning about Teaching and Learning through Modelling*. London: Falmer Press, 1996.
26. Martišauskienė E. Vyresniųjų paauglių dorinis tapsmas: prielaidos, ypatumai, ugdymo linkmės. *Pedagogika*, 2000, t. 40, p. 34–41.
27. Mezirow J. *Fostering Critical Reflection in Adulthood. A Guide to Transformative and Emancipatory Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, 1990.
28. Myers D. G. *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
29. Moon A. *Reflection in Learning and Professional Development. Theory and Practice*. London: Kogan Page, 1999.
30. Munjė E. *Personalizmas*. Vilnius: Pradai, 1996.
31. Ozmon H., Craver S. *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius: Leidybos centras, 1996.
32. Podgorecki J. *Socialinė komunikacija mokytojams*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005.
33. Pukelis K. *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė, 1998.
34. Shön D. *Educating the Reflective Practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass, 1987.
35. Skujienė G. Evoliucinė etika: žmogaus altruizmo ištakų paieškos. *Problemos*, 2000, nr. 57, p. 76–88.
36. Smith T. W. *Altruism in Contemporary America: A Report from the National Altruism Study*. Chicago: University of Chicago, 2003.
37. Stanikūnienė B., Jucevičienė P. The peculiarities of learning from experience: the dimension of individual's inner potential. *Socialiniai mokslai*, 2004, nr. 4 (46), p. 44–54.
38. Tijūnėlienė O. Būsimų mokytojų tautinės savimonės ir europinio identiteto ugdymosi problema švietimo kaitos kontekste. *Tautinis ir religinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje*, 2003, p. 88–99.
39. Trimakas K. A. *Tikint bresti*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centro leidykla, 1998.
40. Upton R. *The Idea of Altruism. Helping Others. Altruists International*. London, 2004 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <www.altruists.org>.
41. Vasiliauskas R. *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia)*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002.
42. Vydūnas. *Raštai, 3*. Vilnius: Mintis, 1992.
43. Žemaitis V. *Bendravimo etika: žodynėlis*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1998.

Summary

Benas Gudiničius, Vytautas Gudonis

ALTRUISTIC EXPERIENCES OF VOLUNTEERS WHO PARTICIPATE IN THE SOCIO-EDUCATIONAL ACTIVITIES FOR PEOPLE WITH MENTAL DISORDERS

The article aims to present the results of volunteers who participate in socio-educational activities for people with mental disorders written reflections anglysis based on lived experience.

The aim of the research is to reveal altruistic experiences of volunteers who participate in socio-educational activities for people having mental disorders. These experiences will lead to the identification of stimulating and supressing factors for altruism self-education and characteristics of altruism expression. 12 volunteers who participated in socio-educational activities for people with mental disorders participated in a qualitative research.

Results of the research: possitive experience of volunteers is linked to a successful socio-educational activities based on transformation of internal attitudes and values, adequate relationships with people having mental disorders. These factors are the baseline for a successful self-education of altruism. The main barriers for self-education of altruism are as follow: negative emotions and experiences of volunteers linked to a dominant feelings of helplessness and self-doubt, a lack of information of such kind of disability, negative evaluation and inadequate behaviour of staff in relationship with people with mental disorders. The results of the research showed that there is a need to inform, consult and to support psychologically volunteers during voluntaring and to educate a skills of selfreflection.

Keywords: altruistic experiences of volunteers, socio-educational activities, written reflections.

Šiaulių universitetas
Įteikta 2012 m. rugsėjo mėn.

